

УДК 811.161.2'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2023-89-5>

ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕВФЕМІЗМІВ І ДИСФЕМІЗМІВ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ НОВИНИХ ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ)

Балаж В. О.

*аспірант кафедри загального та слов'янського мовознавства
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
вул. Григорія Сковороди, 2, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-0039-5183
v.balazh@ukma.edu.ua*

Ключові слова: *евфемізми, дисфемізми, лінгвістична прагматика, прагматичні принципи спілкування, пресупозиція, імплікатура, мовленнєві акти.*

Статтю присвячено прагмалінгвістичному аспекту дослідження евфемістичних і дисфемістичних номінацій у дискурсі новинних телеграм-каналів. Із початком повномасштабного вторгнення простежується тенденція до більш частотного вживання вторинних найменувань у різних типах дискурсів, що зумовлює актуальність пропонованої розвідки. Автори повідомлень у новинних телеграм-каналах використовують евфемізми та дисфемізми для досягнення власних цілей у процесі комунікації, а також для досягнення прагматичного евфемістичного чи дисфемістичного ефекту впливу на читачів. Важливою особливістю обраного дискурсу є суб'єктивний спосіб подачі інформації, що вирізняє їх від, наприклад, дискурсу медіа. На прикладі евфемізмів і дисфемізмів бачимо, що така характеристика безпосередньо впливає на підбір мовленнєвих засобів.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз вторинних номінацій, урахувавши прагмалінгвістичні методи дослідження мовних явищ. Практичний матеріал дослідження становлять 107 дисфемізмів і 151 евфемізм, виокремлені методом суцільної вибірки. Джерельною базою для статті слугували чотири популярні в Україні новинні телеграм-канали: STERNENKO, Лачен пише, Телеграмна служба новин, Івано-Франківськ 24/7. Евфемізми та дисфемізми є контекстуально-залежними одиницями, через що важливо їх досліджувати у межах конкретного повідомлення з урахуванням авторських інтенцій. Відповідно до теорії мовленнєвих актів евфемістичні та дисфемістичні номінації кваліфікуємо як непрямі асертиви, адже, окрім інформації про події, які можна оцінити відповідно до категорії правдиво-хибно, вони виконують інший тип іллокутивного акту. Водночас виникнення евфемізмів і дисфемізмів пов'язане з дотриманням або порушенням постулатів прагматичних принципів спілкування, зокрема з принципом кооперації Г. П. Грайса та ввічливості Дж. Ліча, що демонструє запропонований аналіз вторинних найменувань. Також проведене дослідження засвідчило непоодинокі випадки використання пресупозицій в евфемістичних і дисфемістичних висловлюваннях.

PRAGMALINGUISTIC ASPECT OF THE RESEARCH OF EUPHEMISMS AND DYSPHEMISMS (BASED ON UKRAINIAN NEWS TELEGRAM CHANNELS)

Balazh V. O.

Postgraduate Student at the Department of General and Slavic Linguistics

National University of Kyiv Mohyla Academy

Hryhoriya Skovorody str., 2, Kyiv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-0039-5183

v.balazh@ukma.edu.ua

Key words: *euphemism, dysphemism, pragmalinguistics, pragmatic principles of communication, presupposition, implicature, speech acts.*

The article is devoted to the pragmalinguistic aspect of the study of euphemistic and dysphemistic nominations in the discourse of news telegram channels. Since the beginning of the full-scale war, there has been a tendency to frequently use secondary nominations in different types of discourses. It determines the urgency of the proposed research. In news telegram channels authors use euphemisms and dysphemisms to achieve their own goals in the process of communication, as well as to achieve a pragmatic euphemistic or dysphemistic effect of influence on readers. An important feature of the chosen discourse is the subjective way of presenting information that distinguishes them from the media discourse. Examples of euphemisms and dysphemisms demonstrate that this directly affects the selection of linguistic means.

The purpose of the article is to perform a comprehensive analysis of secondary nominations, considering pragmalinguistic methods. The practical material consists of 107 dysphemisms and 151 euphemisms, selected by the method of continuous sampling. The source material for the article was four popular Ukrainian news telegram channels: STERNENKO, Lachen pyshe, Telehramna sluzhba novyn, Ivano-Frankivsk 24/7. Euphemisms and dysphemisms are context-dependent units, so it is important to analyze them within a particular message, taking into account the authors' intentions. According to the theory of speech acts, euphemistic and dysphemistic nominations are qualified as indirect assertives. In addition to information about events that can be evaluated according to the true-false category, they simultaneously perform another type of illocutionary act. At the same time, the emergence of euphemisms and dysphemisms is associated with the observance or violation of the postulates of pragmatic principles of communication, particularly, the principle of cooperation by H. P. Grice and the politeness principle by G. Leech, as demonstrated by the proposed analysis of secondary utterances. In addition, the study has shown various cases of the use of presuppositions in euphemistic and dysphemistic statements.

Постановка проблеми. Мова як система безпосередньо залежить від подій, що відбуваються у суспільстві; вона відображає будь-які соціальні зрушення, адже вони мають прямий вплив, зокрема, на її лексичні особливості, словниковий склад тощо. Російсько-українська війна внесла корективи, засвідчивши збільшення кількості одиниць вторинної номінації, що характеризуються особливим прагматичним потенціалом – евфемізмів і дисфемізмів. Часто вони є емоційно-маркованими авторськими неологізмами, а також більшість із них із часом закріплюється в лексиконі сучасного українця.

Із початком повномасштабної війни відбулися зміни, що пов'язані зі споживанням інформацій-

ного контенту. У фокусі уваги українців відтоді перебувають не великі інтернет-видання, що розміщують об'ємні статті, а новинні телеграм-канали. Це пов'язано з особливостями подачі інформації, адже телеграм-канали переважно миттєво реагують на останні події, публікуючи короткі повідомлення про найважливіше, через що споживач контенту якнайшвидше може ознайомитися з останньою інформацією, не витрачаючи на прочитання статті велику кількість часу. Зокрема, такі зміни призвели до появи так званих «нових медіа» – каналів інформації, де важливим аспектом постає її персоналізована подача, висвітлення суб'єктивного ставлення авторів новинних повідомлень до описуваних подій, що

безпосередньо впливає на підбір мовленнєвих засобів спілкування.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій демонструє зацікавлення лінгвістів у вивченні вторинних найменувань, що підтверджує кількість наукових публікацій із цієї теми. В українському мовознавстві дослідженню евфемізмів приділила увагу В. Великорода, проаналізувавши семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові [1]; А. Григоращ розглядає евфемізми як засоби маніпулювання [2]; Л. Небелюк проаналізувала лінгвокогнітивні характеристики евфемізмів на базі англомовного американського політичного дискурсу [3] тощо. Проте дослідження дисфемії переважно залишається поза увагою дослідників, адже у фокусі уваги перебувають саме евфемістичні номінації. Серед досліджень, що присвячені проблемі дисфемії, помічаємо роботу В. Вострецової та І. Решетарової, які аналізують підходи до визначення та вивчення дисфемізму [4]; Р. Гнатківська розглядала проблему дисфемії в сучасній англомовній пресі [5]; робота Ю. Яворської розглядає прагматичні аспекти англійських дисфемізмів [6].

Досі проблемним питанням залишається те, що, по-перше, велика кількість досліджень присвячена аналізу англомовних найменувань. По-друге, здебільшого українські дослідження базуються на лексико-семантичному аналізі та не залучають аспекти прагмалінгвістичного аналізу мовних явищ, як от взаємодію евфемізмів і дисфемізмів із прагматичними принципами комунікації, теорію мовленнєвих актів, імплікатури мовленнєвого спілкування та теорію пресупозиції.

Теоретико-методологією основою для дослідження також слугували праці західних дослідників, серед яких К. Аллан і К. Баррідж [7], М. Касас Гомес [8], Е. Креспо-Фернандез [9], М. Фаргал [10], адже ці праці становлять джерельну базу для розвитку науки про евфемізми та дисфемізми, особливо у контексті прагмалінгвістичного вчення.

Сьогодні в україномовному сегменті дискурсу новинних телеграм-каналів простежується тенденція до збільшення частотності використання прагматично маркованих одиниць, евфемізмів і дисфемізмів, що зумовлює **актуальність** дослідження.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу евфемізмів і дисфемізмів української мови з урахуванням прагмалінгвістичного аспекту до дослідження мовних явищ.

Об'єктом дослідження є вторинні евфемістичні та дисфемістичні найменування, що вживаються в українських новинних телеграм-каналах, а **предмет** дослідження становлять їхні прагматичні особливості у межах обраного дискурсу.

Практичним матеріалом дослідження є 151 евфемізм і 107 дисфемізмів, виявлені методом суцільної вибірки з чотирьох популярних в Україні телеграм-каналів: *STERNENKO* – 460 874 читачів [11], *Лачен тише* – 1 094 739 читачів [12], *Телеграмна служба новин* – 1 068 597 читачів [13], *Івано-Франківськ 24/7* – 152 867 читачів [14] (кількість читачів відповідає даним за 09.02.2023).

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до концепції К. Аллана і К. Баррідж, евфемізми вживаються замість небажаних виразів з метою уникнення можливої «втрати обличчя», тобто евфемістичні найменування є альтернативами до таких висловлювань, які мовець радше б не використовував під час виконання конкретного комунікативного наміру відповідно до конкретної комунікативної події [7, р. 27]. На противагу цьому, дисфемізми – це «слова або вислови, що в навмисно різкій формі виражають емоційну оцінку, замінюють стилістично нейтральні слова або вирази грубими, зниженими» [15, с. 232].

У контексті прагматичної природи евфемістичних та дисфемістичних номінацій важливим є дослідження М. Касаса Гомеса, який кваліфікує ці найменування як мовленнєві акти, використання яких напряму залежать від контекстуальних особливостей повідомлення та інтенцій мовця: «Евфемізм і дисфемізм – це два когнітивні процеси концептуалізації з контравалентними ефектами (мають однакову базу та ресурси, але різні цілі та завдання) певної забороненої реальності» [8, р. 47]. Тобто ми дотримуємося думки, що евфемізми та дисфемізми є мовленнєвими актами, іллокутивна сила яких є протилежною, адже вживання евфемістичних найменувань зумовлене бажанням пом'якшити повідомлення, уникнути можливих комунікативних девіацій, а використання дисфемізмів характеризується бажанням негативізувати повідомлення, дати пейоративну оцінку денотатові. За новим, прагматичним трактуванням явища «лінгвістичний вираз не може безпосередньо бути визначений як евфемізм або дисфемізм, а тільки в певному контексті й у даній ситуації, де розкритий реальний сенс намірів мовця і функції виразу як комунікативної цінності. Зауважимо, нове визначення враховує різні аспекти комунікативного процесу: наприклад, інтенції мовця і слухача, або обставини часу, місця, аспекти, які висвітлюють соціальний і відносний характер евфемізму» [16, с. 101].

Як бачимо, ще однією важливою особливістю вторинних найменувань є те, що їх необхідно вивчати відповідно до контексту, в якому вони вживаються [17, р. 66]. Евфемізми та дисфемізми – це контекстуально-залежні явища, через що їхні пом'якшувальні (або образливі) характеристики значною мірою залежать від контексту, у якому

вони використовується [9, р. 11]. К. Аллан і К. Баррідж зазначають, що контекст є визначальним не лише для визначення сенсу висловлювання, але й для вирішення питання про ввічливість. Вони демонструють випадки, коли ті самі висловлювання можуть бути як евфемістичними (необразливими), так і дисфемістичними (образливими) залежно від контексту [7, р. 14]. Дослідниця Л. Небелюк зауважує: «Таким чином залежність від контексту є ще однією ознакою евфемізмів, оскільки вони є одиницями вторинної номінації, а лексичні одинці, які застосовуються при евфемізації, теж мають певне первинне значення, яке за умови іншого контексту буде прямим найменуванням певного об'єкта чи явища» [3, с. 29].

Як зазначалося, новинні телеграм-канали сьогодні є невід'ємною частиною повсякденного життя українців, через що важливо дослідити їхні мовні особливості. Попри те, що дискурс телеграм-каналів характеризується невисоким рівнем цензурування, ми все ж помічаємо одиниці вторинної номінації з відносно позитивною конотацією – евфемізми, наприклад: «*Вибух боєприпасу забрав життя трьох людей, ще двоє перебувають у лікарні*» [14, 15 серпня 2022]. Тема смерті є однією з найбільш табуйованих у суспільстві, особливо сьогодні, коли ледь не щодня ми зіштовхуємося з нею, саме тому простежується частотне вживання евфемізмів замість прямої номінації *померти*. Вважаємо, що у цьому випадку є формальне порушення принципу кооперації Г. П. Грайса, а саме максими способу, загальним постулатом якої є вимога: «*Висловлюйся чітко*» [18, р. 46]. Водночас автор слідує дотриманню принципу ввічливості, зокрема максими такту [19, р. 132], мінімізуючи негативний вплив на читачів від прочитання повідомлення про смерть внаслідок вибуху. У межах повідомлення згадані два прагматичні принципи спілкування можуть конфліктувати, через що у кожному конкретному випадку мовець (автор) робить вибір відповідно до власної комунікативної настанови. О. Яшенкова зазначає: «Ввічливість часто вимагає від мовця навмисної відмови від правди. Так, комплімент, надмірна скромність і цілковита згода не завжди відповідають істинному стану речей, що спричиняє порушення максими якості і принципу кооперації. Деколи комуніканти порушують принцип ввічливості, зокрема максими згоди, схвалення та скромності, заради дотримання максими якості (істинності) принципу кооперації» [20, с. 102].

Попри високий ступінь евфемізації теми смерті, який помічаємо у різних типах дискурсів, особливістю новинних-телеграм каналів є використання дисфемізмів у цьому контексті: «*Надіємося, що **здохнуть** ще до того, як доберуться до кордонів України*» [14, 4 листопада 2022];

«*Пишуть що і пілоти **здохли***» [12, 23 жовтня 2022]; «*Р. С. Наче як сам Пушилін ще не **здох***» [11, 23 серпня 2022]; «*На Донбасі **дохла русня** перед смертю заповіла передати усі свої заощадження на потреби ЗСУ*» [13, 1 вересня 2022]. У цих прикладах автори вживають емоційно-марковану лексему *здохнути* замість нейтрального відповідника *померли*. Відповідно до теорії мовленнєвих актів Дж. Серля, евфемізми та дисфемізми можна кваліфікувати як непрямі асертиви (репрезентативи). Загалом асертиви (репрезентативи) – це висловлювання, метою яких є констатація, виголошення повідомлення, через що їх можна оцінити відповідно до категорії правдиво-хибно [21, р. 10]. Проте бувають випадки, коли висловлювання, яке містить індикатори для одного типу іллокутивної сили водночас виконують інший тип іллокутивного акту [22, р. 59]; тоді йдеться про непрямі мовленнєві акти, як у випадку евфемізмів і дисфемізмів (непрямі асертиви). Окрім власне повідомлення про події, вони містять додаткову інформацію, наприклад, про ставлення автора, виражають експресивну оцінку про факт дійсності. Якщо у випадку евфемізації теми смерті, використовуючи вираз *забрати життя*, автор демонструє повагу до людини, про яку йдеться, акцентуючи увагу на його цінності, то використання лексеми *здохнути* навпаки – підкреслює зневагу до осіб, про яких йдеться у фрагменті повідомлення, через що ми як читачі одразу розуміємо, що у цьому випадку померли представники ворожої держави.

Наступною характеристикою дискурсу телеграм-каналів є використання вторинних найменувань як стилістичний прийом іронії. Дослідники зазначають: «Прикметно, що іноді використання евфемістичної лексики не лише допомагає приховати правду, пом'якшити негативні асоціації, спотворювати, викривляти факти, але й має певну стилістичну забарвленість, створює комічний ефект, слугує засобом гумору, іронії, навіть сарказму» [23, с. 18]. Сьогодні ми помічаємо розвиток так званих «нових медіа», коли новинна інформація є персоналізованою. Такі канали характеризуються частотним вживанням авторських неологізмів, імплікатур і пресупозицій: «*Одещина, бережемо себе, над вами **лев толстой***» [11, 10 лютого 2023]; «*Галичани, до вас летить **російська культура***» [11, 10 лютого 2023]; «*лєрмонтови і пушкіни рухаються на північ Одещини/Вінничина та, можливо, далі на захід*» [11, 26 січня 2023]. Ці приклади демонструють порушення принципу мовленнєвого співробітництва, внаслідок чого виникає евфемістична імплікатура, що передає додатковий аспект значення. Завдяки контексту та фоновим знанням читач розуміє, що йдеться про російські ракети. Водночас автор іронізує над «великою російською культурою», через

що евфемізм слугує засобом гумору, водночас пом'якшуючи повідомлення.

Проте, безумовно, коли йдеться про будь-що російське, автори часто вдаються до використання дисфемістичних найменувань: «*Під Вугледаром кацапи виїхали на штурм, але щось пішло не так*» [13, 4 грудня 2022]; «*русня вгадила в об'єкт критичної інфраструктури на Івано-Франківщині*» [13, 14 січня 2023]; «*Протягом доби ЗСУ знищили 6 складів БК, 3 бази та 1 штаб свинособак*» [12, 3 серпня 2022]; «*Нікополь зараз під обстрілами РСЗВ рашистів*» [13, 11 серпня 2022]; «*За попередньою інформацією в приміщеннях заводу орки облаштували склад зберігання боєприпасів та ремонту техніки*» [12, 28 серпня 2022]; «*ЗСУ відкинули війська бруднодуних із асфальтного заводу біля Бахмуту*» [11, 23 жовтня 2022]; «*+620 біосміття*» [12, 31 жовтня 2022]. Ці дисфемістичні етноніми вживають із метою приниження та висміювання. Частина з них є доволі давніми назвами, які міцно закріпилися у слововжитку, наприклад, лексему *кацап* помічаємо ще у творі В. Винниченка, що датований 1906 роком: «*Ах ти ж, кацапська твоя морда! Та ти знаєш, що всі ваші кацапські генерали й у підметки йому не годяться*» [24, с. 256]. Більшість все ж є неологізмами, утвореними шляхом словоскладання, запозичення концептів із творів, метафоричне перенесення тощо, проте головною метою авторів є негативізувати дискурс, підкреслити найбільш огидні якості осіб, про яких ідеться, завдяки чому досягається прагматичний ефект.

Наступною характеристикою новинних телеграм-каналів є наявність пресупозицій в евфемістичних і дисфемістичних висловлюваннях. Т. Ван Дейк зазначає, що пресупозиція – це акт покликання факт, який уже відомий комунікантам, проте він дещо відрізняється від іллокутивного акту, адже мета мовця не пов'язана зі зміною системи знань слухача [25, с. 298]. Н. Петрушова пропонує власне визначення пресупозиції у прагмалінгвістиці відповідно до якого – це «припущення чи розрахунок на те, що частина пропонованої інформації очевидна і/чи добре відома адресатові. Пресупозиція протистоїть комунікативно релевантному змісту висловлювання і входить у семантику речення як «фонд спільних знань» співрозмовників, як попередня умова» [26, с. 90]. Проілюструємо наступними прикладами: «*Брянск, досить палити*» [11, 30 листопада 2022]; «*Куріння вбиває*» [12, 29 листопада 2022]; «*У Криму проходять навчання з куріння в недозволеному місці*» [14, 22 листопада 2022]; «*Сподіваюсь сьогодні у Белгороді хтось покурить*» [12, 31 жовтня 2022]; «*Знову хтось покурив*» [13, 14 серпня 2022]. Насамперед наведені приклади демонструють формальне

порушення принципу кооперації, зокрема максими якості, загальним постулатом якої є вимога: «старайся, щоб твоє висловлювання було істинним» [18, р. 46]. Також ми помічаємо неузгодження двох категорій: що «було сказано» (what is said) та що «мається на увазі» (what is meant). У фрагментах дописів йдеться про вибухи, що траплялися на території ворожої держави, проте автори обирають евфемістичні вирази, які вказують на ці події завуальовано. Як зазначалося, порушення максим принципів кооперації дає змогу передати додаткову інформацію, яка виражена не прямо; тут йдеться про імплікатури мовленнєвого спілкування, зміст яких читачі мають змогу декодувати, залучивши різні механізми (фонові знання, контекст, ситуацію спілкування тощо) [27, с. 158]. Також евфемістичні вирази у поданих прикладах містять покликання на потенційно відомий комунікантам факт – пресупозицію. Йдеться про випадок, коли офіційним поясненням вибухів на території росії було «недотримання правил пожежної безпеки», після чого почали використовувати подібні висловлювання як вказівку на безглузді виправдання офіційних представників держави-агресорки. У цьому контексті евфемізми виконують жартівливо-іронічну функцію.

Уже класичним і продуктивним концептом, який міцно закріпився у слововжитку українців, є лексема *бавовна* та її похідні: «*Наслідки бавовни у Саках від місцевих жителів*» [13, 10 серпня 2022]; «*Невдовзі у глибокому тилу на росії розпочнеться сезон бавовни*» [14, 4 грудня 2022]; «*Сьогодні не тільки Крим відчув на собі трохи бавовни*» [13, 10 серпня 2022]; «*Бавовнятко із самого ранку трудиться вже?*» [13, 31 серпня 2022]; «*Так гарно сьогодні в росії все бавовниться, то тому такі переживають*» [14, 26 грудня 2022]. Евфемізми у цьому випадку містять пресупозицію: після початку вибухів на території росії офіційні джерела влади уникали лексеми *вибух*, натомість використовуючи генералізований компонент *хлопок*; у перекладі на українську мову *хлопок* – це *бавовна*, завдяки чому утворилася така евфемістична імплікатура: «*Звуки “хлопків” чутно у Клинцях, Брянська область рф*» [12, 14 грудня 2022]; «*В Мініборони Республіки Білорусь прокоментували нічні хлопки у районі аеродрому “Зябрівка”*» [13, 11 серпня 2022].

Окремий пласт дисфемістичної лексики становлять номінації на позначення російських офіційних структур, наприклад: «*Мінбвиста рф теж підтверджує відновлення участі у чорноморській зерновій ініціативі*» [14, 2 листопада 2022]; «*Відео міністерства війни росії щодо сьогоднішніх атак на цивільну інфраструктуру*» [11, 31 жовтня 2022]; «*Набір ув'язнених до групи “Вагнер” повністю припинено – Пригожин. Що,*

міністерство вбивства не дає?») [12, 9 лютого 2023]. Автори використовують вирази, що переосмислюють назву федерального органу виконавчої влади – Міністерство оборони, акцентуючи увагу на їхніх кривавих діях стосовно України. Загалом дисфемізми у різних типах дискурсів «спрямовані на привернення уваги аудиторії на конкретні проблеми або впливаючи на них для формування певної думки. Таким чином, використання дисфемізмів в політичній мові є насамперед засобом вираження переважно негативних емоцій, які використовуються як мовний інструмент впливу» [6, с. 78]. Через негативну конотацію дібраних лексем автори допису мають змогу висловити різко негативне ставлення до держструктури, про яку йдеться. Метою використання дисфемізмів як мовленнєвих актів є негативізація дискурсу, їхнє вживання не передбачає слідування постулатам прагматичного принципу ввічливості, що чітко узгоджує їх із іллокутивною функцією конфліктивів [19, р. 104]. Відповідно до теорії К. Аллана та К. Баррідж існує чітка конотативна послідовність: евфемізм вживають для пом'якшення (sweet talking), ортофемізм є прямою номінацією (straight talking), а дисфемізм – образливі номінації (speaking offensively) [28]. Це можна проілюструвати наступними прикладами: якщо орвеллівське «*Міністерство миру, що займалося війною*» [29, с. 10] є евфемізмом, нейтральна номінація офіційної державної установи *Міністерство оборони* – ортофемізм, то неологічне *міністерство вбивства* – дисфемізм. Припустимо також, що окрім імовірної вказівки на твір «1984», тут є пресупозиція: до завершення Другої світової війни Міністерство оборони США мало назву Міністерство Війни (The United States Department of War). Через це держорган росії як країни, яка розв'язала війну, автори вважають недоцільним іменувати лексевою, що пов'язана з обороною; навпаки таким перейменуванням підкреслюється злочинність дій очільників країни.

Нерідко трапляються дисфемістичні номінації, що дискредитують російські засоби масової інформації: «*RT та інші помийні відра видалили анонс виступу путіна*» [14, 20 вересня 2022]; «*російські засоби дезінформації повідомляють, що путін сьогодні може виступити із новим зверненням до росіян...*» [11, 5 жовтня 2022]. У першому прикладі автор добирає вираз, що акцентує увагу на беззмістовності інформації, яку подіють медіа ворожої країни, виражаючи зневагу до їхніх ЗМІ загалом. Попри те, що лексема *дезінформація* загалом є евфемістичною, адже порівняно з питомим словом *брехня*, воно містить менше негативних асоціацій, у другому прикладі *засоби дезінформації* ми кваліфікуємо як дисфемістич-

ний вираз. Автор переосмислює словосполучення *засоби інформації* (*засоби масової інформації*), вказуючи на необ'єктивність медіа, про яких йдеться у дописі. Другий приклад утверджує важливість аналізу вторинних номінацій відповідно до контексту, в якому їх використовують, адже прагматична настанова мовця в межах конкретного повідомлення дає змогу зарахувати номінації до класу евфемізмів чи дисфемізмів. Дібрані дисфемізми впливають на сприйняття інформації читачами, створюючи прагматичний ефект.

Останньою групою дисфемістичних номінацій, які ми виокремили на базі проаналізованого матеріалу, є найменування на позначення російського президента, наприклад: «*путлер сьогодні проведе оперативну нараду з постійними членами Ради безпеки*» [14, 26 жовтня 2022]. По-перше, як демонструють наведені у дослідженні приклади, написання з малої літери назви держави, її офіційних осіб із початком війни утворило нову правописну норму української мови, що також є компонентом дисфемізації дискурсу. Подібне написання акцентує увагу на зневажливому ставленні до суб'єктів чи об'єктів повідомлення. По-друге, лексема *путлер* є дисфемізмом, що утворений методом поєднання прізвищ двох політичних діячів. За допомогою використання цього найменування автор підкреслює спільні риси між двома персоналіями, а читачі можуть декодувати цю імплікатуру завдяки обізнаності в ситуації, перебуванню в контексті подій. Також помічаємо номінації, які висміюють фізичні особливості російського президента: «*Завтра російський карлик проведе засідання Ради безпеки рф – пєсков*» [13, 18 жовтня 2022]; «*рашистський карлик сьогодні може виступити зі зверненням до нації щодо зміни статусу “спецоперації” – росЗМІ*» [13, 5 жовтня 2022]. З погляду теорії пресупозиції цікавим є приклад: «*резіновая попа показово постріляла на полігоні з гвинтівки*» [11, 20 жовтня 2022]. Тут замість ім'я/прізвища особи використана його цитата, що стала відомим мемом у соціальних мережах. Задля того, щоб зрозуміти, про кого говорить автор, читачі мають бути обізнаними з контекстом/бачити відео із цією «промовою» президента росії. Провідною функцією згаданих дисфемістичних найменувань є функція дискредитації, висміювання особи, про яку йдеться у фрагментах повідомлень.

Висновки. Отже, використання вторинних евфемістичних і дисфемістичних номінацій є продуктивним методом у контексті вираження авторської думки, надання фрагментам дописів емоційно-експресивного забарвлення у дискурсі новинних телеграм-каналів. Підбір засобів здійснюється відповідно до прагматичної настанови авторів: у випадку евфемізмів ми помічаємо

бажання пом'якшити дійсність або додати жар-тливо-іронічного забарвлення повідомленню; використання дисфемізмів диктується настановою негативізувати дискурс, підкреслити ганебні риси явищ або осіб, про яких ідеться у фрагментах дописів, дискредитувати суб'єктів повідомлення.

Прагмалінгвістичний аналіз евфемізмів і дисфемізмів продемонстрував, що порушення або навпаки – дотримання прагматичних принципів спілкування безпосередньо впливає на виникнення досліджуваних номінацій у мовленні. Відповідно до теорії мовленнєвих актів евфемістичні та дисфемістичні найменування можна розглядати як непрямі асертиви, адже, окрім повідомлення про події, вони містять додатковий компонент значення. Також практичний матеріал засвідчив, що часто вторинні найменування містять пресупозиції мовленнєвого спілкування як фонд спільних знань співрозмовників. **Перспективою подальших розробок** є здійснення компаративного дослідження на базі української, англійської та польської мов з метою виокремлення спільних і відмінних рис вторинних евфемістичних і дисфемістичних номінацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великорода В.Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2008. 19 с.
2. Григораш А.С. Евфемізми як засіб маніпуляції свідомістю (на матеріалі англомовних мас-медійних текстів). *Мовні і концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 46 (1). С. 328–336.
3. Небелюк Л.Р. Лінгвокогнітивні характеристики евфемізмів в американському англомовному політичному дискурсі (на матеріалах публікацій засобів масової інформації 2000–2020 рр.) : дис. ... канд. філ. наук : 10.02.04. Івано-Франківськ, 2021. 213 с.
4. Вострецова В.О., Решетарова І.В. Дисфемізм: status quo ad praesens. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2009. Вип. 47. С. 184–187.
5. Гнатківська Р. До проблеми дисфемії в сучасній англомовній пресі. *Вісник Львівського університету*. 2009. Вип. 16. С. 14–22.
6. Яворська Ю.Д. Прагматичні аспекти англійських евфемізмів і дисфемізмів політичного дискурсу соціальних медіа. *Молодий вчений*. 2022. № 4.1(104.1). С. 76–79.
7. Allan K., Burrige K. *Euphemisms and Dysphemisms: Language Used as Shield and Weapon*. New York : Oxford University Press, 1991. 263 p.
8. Casas Gómez M. The expressive creativity of euphemism and dysphemism. *Lexis. Journal in English Lexicology*. 2012. № 7. p. 43–64.
9. Crespo Fernández, E. Euphemism and political discourse in the British regional press. *Brno Studies in English*. 2014. № 40. p. 5–26.
10. Farghal M. Euphemism in Arabic: A Gricean Interpretation. *Anthropological Linguistics*. 1995. 37. p. 366–379.
11. STERNENKO: Telegram. URL: <https://t.me/sssternenko> (дата звернення: 10.02.2023).
12. Лачен пише: Telegram. URL: <https://t.me/lachentyt> (дата звернення: 10.02.2023).
13. Телеграмна служба новин: Telegram. URL: https://t.me/tgsn_ua (дата звернення: 09.02.2023).
14. Івано-Франківськ 24/7: Telegram. URL: <https://t.me/blacklist2477> (дата звернення: 09.02.2023).
15. Полтавець Ю. Основні підходи до вивчення евфемізмів і дисфемізмів. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2012. Вип. 24. С. 225–236.
16. Булах М.Б. Евфемізми в медіатексті: функціональний аспект. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2016. Вип. 33. С. 97–110.
17. Burrige K. Euphemism and language change: The sixth and seventh ages. *Lexis. Journal in English Lexicology*. 2012. № 7. P. 65–92.
18. Grice H. P. Logic and Conversation. *Syntax and semantics*. 1957. Vol. 3. p. 41–58.
19. Leech G. N. *Principles of Pragmatics*. London : Longman, 1983. 257 p.
20. Яшенкова О.В. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 304 с.
21. Searle J. R. A Classification of Illocutinary Acts. *Language in Society*. 1976. Vol. 5, No 1. p. 1–23.
22. Searle J. R. Indirect Speech Acts. *Syntax and semantics*. 1957. Vol. 3. p. 59–82.
23. Вишнівський Р.Й., Ступницька Г.І. Англійські евфемізми як засіб маніпуляції (на матеріалі британського інтернет-видання “The Guardian”). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 55. С. 17–21.
24. Винниченко В.К. Щось більше за нас: Мала проза. 1909–1929 / упоряд., передмова і прим. С. А. Гальченка. Харків : Фоліо, 2020. 635 с.
25. Дейк Т. А. ван. Вопросы прагматики текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1978. Вип. 8. С. 259–336.
26. Петрушова Н. Поняття пресупозиції та її типологія у прагмалінгвістиці. *Філологічні науки*. 2013. Вип. 15. С. 87–95.
27. Глушенко А.В. Імплікатури як порушення мовленнєвої поведінки комунікантів. *Virtus. Scientific Journal*. 2019. Вип. 38. С. 158–160.
28. Allan K., Burrige K. *Forbidden words: Taboo and the censoring of language*. Cambridge University Press. 2006. 303 p.

29. Орвелл Дж. 1984 / пер. з англ. В. Стельмаха. Київ : Видавництво Букшєф, 2022. 368 с.

REFERENCES

- Velykoroda, V. B. (2008). *Semantychni ta funkcionalno-pragmatychni harakterystyky evfemizmiv v anglijskij movi* [Semantic and functional-pragmatic features of euphemisms in the English language]. [Extended abstract of candidate's thesis]. Ivan Franko National University of Lviv. [In Ukrainian].
- Hryhorash, A. S. (2013). Evfemizmy yak zasib manipuliatsii svidomistiu (na materialii anhlo-movnykh mas-mediinykh tekstiv) [Manipulative role of euphemisms (on the base of English language mass media texts)]. *Movni i Kontseptualni Kartyny Svitu*, 46(1), 328–336. [In Ukrainian].
- Nebeliuk, L. R. (2021). Linhvokohnityvni kharakterystyky evfemizmiv v amerykanskomu anhlo-movnomu politychnomu dyskursi (na materialakh publikatsii zasobiv masovoi informatsii 2000–2020 rr.) [Linguo-cognitive characteristics of euphemisms in the English language American political discourse (based on publications in mass media of 2000–2020)]. [Doctoral dissertation, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University]. Ivano-Frankivsk. [In Ukrainian].
- Vostretsova V. O., & Reshetarova, I. V. (2009). Dysfemizm: status quo ad praesens [Dysphemism: status quo ad praesens]. *Visnyk Zhytomyrskoho Derzhavnoho Universytetu Imeni Ivana Franka*, 47, 184–187. [In Ukrainian].
- Hnatkivska, R. (2009). Do problemy dysfemii v suchasni anhlo-movni presii [On the question of dysphemism in modern English-language press]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu*, 16, 14–22. [In Ukrainian].
- Yavorska, Y. (2022). Prahmatychni aspekty anhliiskykh evfemizmiv i dysfemizmiv politychnoho dyskursu sotsialnykh media [Pragmatic aspects of English euphemisms and dysphemisms of social media political discourse]. *Molodyi Vchenyi*, 4.1 (104.1), 76–79. [In Ukrainian].
- Allan, K., & Burridge, K. (1991). *Euphemisms and Dysphemisms: Language Used as Shield and Weapon*. Oxford University Press. [In English].
- Casas Gómez, M. (2012). The expressive creativity of euphemism and dysphemism. *Lexis. Journal in English Lexicology*, (7), 43–64. [In English].
- Crespo Fernández, E. (2014). Euphemism and political discourse in the British regional press. *Brno Studies in English*, 40, 5–26. [In English].
- Farghal, M. (1995). Euphemism in Arabic: a Gricean interpretation. *Anthropological Linguistics*, 37, 366–379.
- STERNENKO. *Telegram*. <https://t.me/sssternenko>. [In Ukrainian].
- Lachen pyshe. *Telegram*. <https://t.me/lachentyt>. [In Ukrainian].
- Telehramna sluzhba novyn. *Telegram*. https://t.me/tgsn_ua. [In Ukrainian].
- Ivano-Frankivsk 24/7. *Telegram*. <https://t.me/blacklist2477>. [In Ukrainian].
- Poltavets, Y. (2012). Osnovni pidkhody do vyychenia evfemizmiv i dysfemizmiv [Main approaches to studying of euphemisms and dysphemisms]. *Humanitarna Osvita u Tekhnichnykh Vysshchykh Navchallynykh Zakladakh*, 24, 225–236. [In Ukrainian].
- Bulakh, M. B. (2016). Evfemizmy v mediateksti: funktsionalnyi aspekt [Euphemisms in media text: functional aspect]. *Aktualni Problemy Ukrainskoi Linhvistyky: Teoriia i Praktyka*, 33, 97–110. [In Ukrainian].
- Burridge, K. (2012). Euphemism and language change: The sixth and seventh ages. *Lexis. Journal in English Lexicology*, (7), 65–92. [In English].
- Grice H. P. (1957). Logic and Conversation. *Syntax and semantics*, 3, 41–58. [In English].
- Leech G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. Longman. [In English].
- Yashenkova, O. V. (2010). *Osnovy teorii movnoi komunikatsii* [Basics of the theory of language communication]. Akademia. [In Ukrainian].
- Searle, J. R. (1976). A classification of illocutinary acts. *Language in Society*, 5(1), 1–23. [In English].
- Searle, J. R. (1957). Indirect Speech Acts. *Syntax and semantics*, 3, 59–82. [In English].
- Vyshnivskiy, R. Y., & Stupnytska, H. I. (2022). Anhliiski evfemizmy yak zasib manipuliatsii (na materialii brytanskoho internet-vydannia “The Guardian”) [English euphemisms as a means of manipulation (based on the British online newspaper “The Guardian”)]. *Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu*, 55, 17–21. [In Ukrainian].
- Vynnychenko, V. K. (2020). *Shchos bilshе za nas: Mala proza. 1909–1929* [Something bigger than us: Small prose. 1909–1929]. Folio. [In Ukrainian].
- Deik, T. A. van. (1978). Voprosi pragmatiki teksta [Questions of pragmatics of the text]. *Novoe v Zarubezhnoi Lingvistike*, 8, 259–226. [In Russian].
- Petrushova, N. (2013). Poniattia presupozytsii ta yii typolohiia u prahmalinhvistytsii [The notion of presupposition and its types in pragmalinguistics]. *Filolohichni Nauky*, 15, 87–95. [In Ukrainian].
- Hlushchenko, A. V. (2019). Implikatury yak porushennia movlenniєvoi povedinky komunikantiv [Implicature as the violation of the cooperative principles used by the communicants]. *Virtus. Scientific Journal*, 15, 87–95. [In Ukrainian].
- Allan, K., & Burridge, K. (2006). *Forbidden words: Taboo and the censoring of language*. Cambridge University Press. [In English].
- Orwell, G. (2022). *1984* (V. Stelmakh, Trans.). *Vydavnytstvo Bukshєf*. [In Ukrainian].